

از : محمد حسین تسبیحی

پاکستان غربی

اردوی

دینی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رتال جامع علوم انسانی

در این گفتار می خواهم از « زبان اردوی دینی » گفت و گو کنم زیرا در این بخش از زبان اردو ، تأثیر زبان فارسی بسیار زیاد است و انگهی برای تفهیم و تفهیم مطلب از زبان عربی مخصوصا از احادیث نبوی و قرآن کریم نیز مدد می گیرند .

به این قطعه از عبدالرحمن مالیر کوتلوی توجه فرمایید :

نقش هودل پر ، نقشه احمد ، صلی الله علیه وسلم

لب پدهو جاری ، نغمه احمد ، صلی الله علیه وسلم

کب سی هی، پنهان، دل مین به ارمان، رحمت یزدان سی هونمایان
 صورت تابان، جلوۀ احمد، صلی الله علیه و سلم
 رهبر آدم، محسن عالم، اسم معظم، حسن مجسم
 نیر اعظم، چهره احمد، صلی الله علیه و سلم
 شکل مین اجمل، عقل مین اکمل، خلق مین افضل، نطق مین فیصل
 جامع و مجمل، خطبه احمد، صلی الله علیه و سلم
 بهتر و برتر، طاهر و اطهر، ساقی کوثر، شافع محشر
 الله اکبر، رتبه احمد، صلی الله علیه و سلم
 محضر شفقت، چشمه رحمت، مخزن حکمت، معدن برکت
 منبع شهرت، شهره احمد، صلی الله علیه و سلم
 جان محبت، کان مروت، بحر سخاوت، فخر رسالت
 ختم نبوت، عهده احمد، صلی الله علیه و سلم
 صاحب عظمت، مالک سطوت، نورهدایت، شمع صداقت
 مظهر رحمت، دیده احمد، صلی الله علیه و سلم
 جر می نفرت، ظلم سی کلفت، حلم سی رغبت، علم سی الفت
 وعظ و نصیحت، اسوه احمد، صلی الله علیه و سلم
 حق دادولارا، نبیون مین نیارا، آنکھون کاتارا، دل کاسھارا
 رشتون مین پیارا، رشتۀ احمد، صلی الله علیه و سلم
 ان کی محبت، ان کی اطاعت، وجه مسرت، باعث راحت
 جنت عشرت، کوچه احمد، صلی الله علیه و سلم
 گهر کوچلانی، زر کولتانی، عاجز جانی، مقصد پائی
 هو کی فدائی، جاده احمد، صلی الله علیه و سلم
 در این قطعه، همانگونه که ملاحظه میشود، هر کس که زبان فارسی
 بداند آن را خیلی خوب می فهمد. فقط چند حرف اضافه و فعل زبان اردو
 در آن به کار رفته است که آن هم با اندکی دقت، مفهوم می گردد. بطور
 کلی تعداد الفاظ اردو در این قطعه ۲۰ لفظ است.

در برابر این ۲۰ لفظ از زبان اردو ، ۱۱۰ لفظ از زبان فارسی بکار رفته است که تقریباً شش برابر الفاظ اردو ، الفاظ فارسی به خدمت گرفته شده است.

اما جمله نعت (صلی الله علیه وسلم) ، ۱۳ بار تکرار شده است و آن اگرچه عربی می باشد ولیکن بطور قطع از طریق زبان فارسی به زبان اردو وارد گشته است و بعلاوه در هر سه زبان فارسی و اردو و عربی به همین صورت و شکل معمول است و در حقیقت جمله یی است صفتی یا نعتی که موصوف و منعوت آن حضرت محمد پیامبر همه مسلمانان جهان است و در همه زبان ها مشترک .

تصور نشود که این قطعه شعر از روزگاران کهن است . این قطعه را از مجله هفتگی خدام الدین چاپ لاهور نقل کرده ام (جلد ۱۷ شماره ۲ ، ۲۵ ربیع الاول ۱۳۹۱ هـ ق) . گوینده آن اهل لائپور و کتابفروش است که نام او را در آغاز قطعه مذکور داشتم (عبدالرحمن مالیر کوتلوی)

تا اینجا بر ما معلوم شد ، پس از زبان اردوی ادبی که تا ۹۰ درصد الفاظ فارسی را جذب و جلب کرده است ، نوبت به زبان اردوی دینی می رسد که از ۷۰ تا ۹۰ درصد الفاظ فارسی بهره مند می گردد . البته این مسأله را هم باید اذعان کنیم که زبان اردوی دینی ، برخلاف زبان اردوی ادبی ، از زبان عربی نیز متأثر است . مثلاً همین (مجله خدام الدین) را که تصفح کردم و نیز مجلاتی دیگر مانند ماهنامه «الحق» و ماهنامه «طلوع اسلام» در هر مقاله ، جملات عربی ، آیات قرآنی ، احادیث نبوی و اشعار و ضرب المثل های زبان عربی به چشم می خورد . ولیکن چون مردم و خوانندگان به زبان عربی آشنا نیستند ، ناچار آن جملات و آیات و احادیث را بزبان اردو تفسیر و تشریح می کنند و در این تفسیر و تشریح تا حد اشباع از زبان فارسی کمک می گیرند .

به این آیه و ترجمه آن به اردو توجه فرمایید :

ان الله وملائکته یصلون علی النبی ، یا ایها الذین آمنوا صلوا علیه

وسلموا تسلیمًا (سورة الاحزاب آیه ۵۶)

ترجمه به زبان اردو : بی شك الله تعالى اور اس کی فرشتی نبی پر درود بھیجتی ہیں - ای ایمان والو ! تم بھی اس پر درود اور سلام بھیجو .
در این ترجمه الفاظ اردو و فارسی برابر به کار گرفته شده اند، آن هم منظور اصلی (آیه قرآن) درود و سلام بر پیامبر اسلام است که کاملاً هر فارسی زبانی آنرا در می یابد .

نکته بی که خیلی مهم است گفته شود آن است که در اردوی دینی، اصولاً از الفاظ انگلیسی که دخیل در اردوی روز نامه می و اردوی عامیانه است استفاده نمی شود حتی آنان که پیشوای دینی و امام جماعت و مفسر قرآن و خطیب و سخنور دینی هستند می کوشند که از الفاظ انگلیسی دخیل در اردو دوری جویند و به جای آنها در موارد لزوم از فارسی استفاده می کنند و این مسأله از مطالعه کتابها و مجلات دینی و سخنان و گفتار های مذهبی کاملاً نمودار است .

نکته بی دیگر که خیلی مهم است گفته آید آن است که در اردوی دینی ، از اشعار فارسی و ضرب المثله و عبارات کوتاه فارسی بسیار استفاده می شود . مثلاً در «ماهنامه الحق» چاپ پیشاور مقاله بی را مطالعه کردم بنام «ملفوظات شاد فضل قریشی» . این مقاله جمع کرده **خواجه محمد نور بخش** بود به زبان اردو، اما آن زبان اردویی که هر کس اندکی فارسی بداند آنرا خوب می فهمد ، به این عبارت توجه فرمایید :

(حضرت خواجه صاحب (رح) کی صحبت با برکت آپ بر اثر انداز ہوئی .

گر تو سنگ خاره و مرمر شوی چون به صاحب دل رسی گوهر شوی)
چند سطر بعد این عبارت و این اشعار را می خوانیم :

(فرمایا : باطنی کی صفایی بیری (بزرگ) چیز هی ... :

تا زخاک تو بروید کیمیا	خاک شود در پیش شیخ با صفا
تا زه یک صد کی شود اندر زمین	تا نمیرد دانه بی اندر زمین

تانمیری ای سگ دنیا پرست

راز حق را تو چرا آری بدست

باز هم می خوانیم :

(لیکن کچه (هیچ) فایده نه هوا ، تو اس حالت میس دوسری پیر کی

تلاش کرنی چاهئی ، حضرت مولانا جامی فرماتی هین :

با هر که نشستی و نشد جمع دلت ازتسو نرهید زحمت آب و گلت

از صحبت وی اگر تبرا نکنی هر گز نکند روح عزیزان بحلت

در ماهنامه «طلوع اسلام» چاپ لاهور مقالاتی ارزنده و تحقیقی

راجع به اسلام می خوانیم ، در آغاز این مجله روی زمینه یی سبز گون و

منقش خوش رنگ این دوییت را به فارسی می خوانیم:

هر کجا بینی جهان رنگ و بو آنکه از خاکش بروید آرزو

یا ز نور مصطفی او را بهاست یا هنوز اندر تلاش مصطفی است

در صفحه چهارم هم باز قطعه یی مذهبی و انتقادی از علامه دکتر

محمد اقبال لاهوری است و در همه صفحات این مجله ، مقالاتی گنجانده

شده است با نامهای فارسی ، از جمله : لمعات ، در منشور ، گل های عقیدت ،

طلوع اسلام کامقصد و مسلك .

مقاله «گل های عقیدت» درباره عید میلاد حضرت محمد (ص) نگاشته

آمده است و اینگونه آغاز می شود :

« به آستان عالیه ، حضور رسالت مآب علیه التحیه والسلام ، ربیع -

الاول کامبارك و مسعود مهینه ، اپنی دلنواز شادابیون اور بصیرت افروز تا

بانیون» و ادامه پیدا می کند تا به این عبارت می رسد :

« عقل کو عشق کاجنون آور عشق کو عقل کی فرزانی عطا هوئی .

فقر کو شکوه خسروی اور پادشاهی کو استغنیای قلندری عنایت هوا . یہ تھی

(این بود) وه ذات گرامی که :

محبت از نگاهش پایدار است سلوکش عشق و مستی را عیار است

مقامش «عبده» آمد و لیکن جهان شوق را پروردگار است

در همه این مقاله ارزنده که به عنوانهای «ای سوار اشهب دوران بیا»

« و وجدك ضالافهدی » ، « ايك استثناء » ، « تلاش حقیقت » ، « تفکر و تدبیر » ، « مقام محمدی » ، « مدینه مین تشریف آوری » ، « حسن سیرت رعنائیان » و « گهرهای تابدار » تقسیم بندی شده است. تأثیر زبان فارسی چنین است که هر فارسی زبان بدون آنکه اردو بداند آنرا می خواند و می فهمد. بویژه آنگاه که بدین اشعار دل انگیز می رسد :

در این میخانه ای ساقی ندارم محرمی دیگر
که من شاید نخستین آدمم از عالمی دیگر

***

بنگر که جوی آب چه مستانه می رود
مانند کهکشان به گریبان مرغزار
در خواب ناز بود به گهواره سحاب
واکرد چشم شوق به آغوش کوهسار
از سنگ ریزه نغمه کشاید خرام او
سیمای او چو آینه بی رنگ و بی غبار
زی بحر بی کرانه چه مستانه می رود
در خود یگانه ، از همه بیگانه می رود

نه فقط در مقالات و گفتارها و سخنرانیهای دینی تأثیر زبان فارسی در زبان اردو عمیق است بلکه کلیه کتابها و رساله ها و اشعار و مرثیاتی مذهبی اردو مملو است از الفاظ و عبارات و کنایات و تشبیهات و اشعار و ضرب المثلهای و جملات قصار زبان فارسی که محققان بر آن آگاه و زبانشناسان بر آن گواهند .

زبان اردو آنگاه می تواند ادبیات و سرمایه الفاظ و لغات خود را برتر و بهتر سازد که خویشترن را همانند شواهد مذکور در این گفتار بازبان فارسی همساز و همزاه و همراز گرداند و همگان در فرا گرفتن زبان فارسی بکوشند تا از این طریق زبان اردو مخصوصاً زبان اردوی دینی و ادبی و علمی غنی تر و نیرومند تر گردد.